

**I. ULUSLARARASI
KÜLTÜR VE MEDENİYET
KONGRESİ
7 - 10 Aralık 2017
MARDİN**

TAM METİN KİTABI

Editör

Prof. Dr. Himmet KARADAL

ISBN

978-605-9885-32-4

2017

iksad yayınevi

KONGRE TAM METİN KİTABI

I. ULUSLARARASI KÜLTÜR VE MEDENİYET KONGRESİ

7-10 Aralık 2017
Mardin

Editörler

Prof. Dr. Himmet KARADAL

Institution Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publisher: 2014/31220)

TURKEY

TR: +90 342 606 06 75 USA: +1 631 685 0 853

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org www.iksadkongre.org

KONGRE KÜNYESİ

KONGRENİN ADI

1. ULUSLARARASI KÜLTÜR VE MEDENİYET KONGRESİ

KATILIM TÜRÜ

Çağrılı ve Davetli

TARİHİ VE YERİ

7 – 10 Aralık 2017 – MARDİN

ORGANİZATÖR

İKSAD- İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği

KATILIMCI KURUM

Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Himmet KARADAL

DAVETLİ KONUŞMACILAR

Doç. Dr. Veysi ÜNVERDİ

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Mustafa Latif EMEK

GENEL KOORDİNATÖR

Kaldygül ADİLBEKOVA

KONGRE DİLİ

Türkçe (tüm lehçeler), Arapça ve İngilizce

KONGRE BİLİM KURULU

Dr. Alma T. AKAJANOVA	Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Alia R. MASALİMOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Alma T. AKAJANOVA	Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Amanbay MOLDİBAEV	Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Ahmet KULAŞ	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Akmaral S. SYRGAKBAYEVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Armağan KONAK	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Anatoliy LOGINOV	Ukrayna Şevçenko Lugan Milli Üniversitesi
Dr. A.S. KIDIRŞAYEV	Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü
Dr. Bahit KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe Üniversitesi
Dr. Bakıt OSPANOVA	H.Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniv.
Dr. Bayram BOLAT	Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA	K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Dr. B.K.ZAYADAN	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Botagul TURGUNBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Caner KARAVİT	Mimar Sinan Üniversitesi
Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA	Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Dr. D.K.TÖLEGENOVA	Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Dr. Dursun KÖSE	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Elvan YALÇINKAYA	Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Fethi DEMİR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Gulmira ABDİRASULOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Dr. G.I. ERNAZAROVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. İsaevna URKİMBAEVA	Abılay Han Uluslararası İlişkiler Üniversitesi
Dr. Kalemkas KALİBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Karligash BAYTANASOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. K.A.TLEUBERGENOVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kemal EROL	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kenan İLARSLAN	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kulaş MAMİROVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Mahabbat OSPANBAEVA	Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Maha Hamdan ALANAZİ	Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü
Dr. Malik YILMAZ	Atatürk Üniversitesi
Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR	Kırgızistan Elaralık Üniversitesi
Dr. Maira ESİMBOLOVA	Kazakistan Narkhoz Üniversitesi
Dr. Maira MURZAHMEDOVA	Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Mehmet Recep TAŞ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Metin KOPAR	Adıyaman Üniversitesi

Dr. Mustafa METE	Gaziantep Üniversitesi
Dr. Mustafa TALAS	Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. M. Salih MERCAN	Bitlis Eren Üniversitesi
Dr. Mustafa ÜNAL	Erciyes Üniversitesi
Dr. Han Nadejda	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Osman Kubilay GÜL	Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. P.S. PANKOV	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Rustem KOZBAGAROV	M. Tınışbayev Kazak Araç ve İletişim Akademisi
Dr. Sarash KONYRBAEVA	Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Salima N. KAİRJANOVA	Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Dr. Şara MAJITAYEVA	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Vera ABRAMENKOVA	Rusya Aile ve Eğitim Çalışmaları Enstitüsü
Dr. Yang ZİTONG	Wuhan Üniversitesi
Dr. Zeynullina AYMAN	S. Toraygırov Pavlodar Devlet Üniversitesi
Dr. Zharkyn BALTABAEVA	Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Zongxian FENG	Xi'an Jiatong Üniversitesi

Institution Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TR: +90 342 606 06 75

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org

www.iksadkongre.org

İÇİNDEKİLER

KONGRE KÜNYESİ	i
BİLİM KURULU	ii
KONGRE PROGRAMI	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
FOTOĞRAF GALERİSİ	vi

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Ahmet TEKİN <i>MOLLA AHMET HİLMİ KOĞI, HAYATI VE ESERLERİ</i>	1
Ahmet TEKİN <i>MOLLA 'İSÂM VE MANZÛMETİ'L-ELĞAZİ'N-NAHVİYYE ADLI ESERİ</i>	10
Parisa GÖKER <i>THE HIDDEN TREASURE OF THE FAR EAST; JAPANESE GARDENS</i>	26
Pelin HELVACI <i>İSTANBUL'DAN MARDİN'E BAKMAK: GAZETECİ MÜMTAZ FAİK FENİK'İN MARDİN GÖZLEMLERİ VE İTİRAZLAR (1937)</i>	34
Pınar COŞKUN & Atilla YÜCEL <i>KÜLTÜREL TURİZMİN GELİŞMESİNDE NÖROPAZARLAMANIN ETKİSİNİN KURAMSAL OLARAK İNCELENMESİ</i>	47
Mehmet Aziz YAŞAR <i>TACÜDDİN ES-SÜBKÎ'NİN MUÎDU'N-Nİ'AM VE MUBÎDU'N-NİKAM ADLI ESERİ ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME</i>	60
Halil AKÇAY <i>ARAP ŞİİRİNDE MARDİN İZLERİ</i>	81
Halil AKÇAY <i>TÂRİHU DUNEYSER'İN KIZILTEPE'SİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM KURUMLARI</i>	89
Seyhan SARITAŞ & Esra SÖZER & Fatma KIZILTOPRAK <i>INVESTIGATION OF MEASUREMENT INVARIANCE OF INTEREST IN SCIENCE BY GENDER: TURKEY SAMPLE</i>	98
Serdal KARA <i>DİLİN YANLIŞ KULLANIMINA DAİR</i>	105
Atilla YÜCEL & Fatoş ÖZDEMİR & Yunus Emre GÜR <i>ŞEHİRLERİN ALGILANMASI ÜZERİNE NÖRO-DENEYİMSEL BİR TASARIM</i>	111
Mehmet ŞÜKRÜ ÖZKAN <i>İLAHİYAT ALANINDA DİNİ ÇEŞİTLİLİK MESELESİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR</i>	135
Zehra PALA <i>KONYA SAHİP ATA VAKIF MÜZESİ'NDE SERGİLENEN TEKSTİL ÜRÜNÜ DOKUMALAR VE BU DOKUMALARIN GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZ AÇISINDAN MOTİF ANALİZİ</i>	162
Taner KARASU <i>ZÜHEYR B. HARB VE KİTÂBÛ'L-İLİM ADLI ESERİ</i>	182
Taner KARASU <i>HASAN BASRÎ VE FEDÂİL'U MEKKE VE'S-SEKENU FİHÂ ADLI ESERİ</i>	186

Davut OKÇU	
ÇOCUKLARIN EĞİTİM TARZINI BELİRLEMEDE ANNE VE BABALARIN HAKKI	190
Rahşan Fatma AKGÜL	
KÜLTÜREL İMGE VE SİMGELERİN LOGO TASARIMLARINDA KULLANILMASININ GÖRSEL KÜLTÜR TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA ANALİZİ	203
Semra KILIÇ KARATAY & N. Rengin OYMAN	
AKRARAY-SULTANHANI'NDA YENİ BİR İŞ ALANI "PATCHWORK HALI"	216

MOLLA AHMET HİLMİ KOĞÎ, HAYATI VE ESERLERİ MOLLA AHMET HİLMİ KOĞÎ, HIS LIFE AND HIS WORKS

Okutman Dr. Ahmet TEKİN

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı

ÖZET

Bölgemizde yetişmiş önemli şahsiyetlerden biri olup aynı zamanda hattat, müellif, müderris ve molla olan Ahmet Hilmi Koğî, 1942 senesinde Bismil'in Koğuk (eski adıyla Koğî) Köyünde dünyaya gelmiştir. Molla Ahmet, daha çocukluk yıllarında ilme merak salmıştır. Bununla birlikte o, hat sanatına eğilim göstermiş ve herhangi bir hattattan hat eğitimi almadan kendi çabasıyla usta bir hattat olmayı becermiştir. Nitekim onun hattatlığı dillere destan olmuş ve onu tanıyan her kes artık ona Molla Ahmet hattat demeye başlamışlardı. Molla Ahmet, medrese eğitiminden sonra Batman, Bismil merkez ve Bismil'in civar köylerinde görev yapmıştır. Din görevliliğiyle birlikte müderrislik te yapan Molla Ahmet, onlarca talebenin yetişmesine katkı sunmuştur. Tarihin tozlu raflarında kalmış onlarca eseri yazıp tashih, tahkik ve tahlil eden Molla Ahmet, gramer, fıkıh, tefsir, tecvit, münazara, mantık, itikat ve vad' gibi farklı ilim şubelerinde birçok eser kaleme almıştır. Molla Ahmet Hilmi Koğî, 54 yaşında iken 16 Mayıs 1996 senesinde Bismil ilçesinde ardında zengin bir ilim mirası bırakarak vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Molla Ahmet, Hattat, Hayatı, Eserleri

ABSTRACT

Ahmet Hilmi Koğî who is a calligrapher, author, teacher and mullah, was one of the rare individuals who grew up in our region, came to the world in Koguk (formerly Koğî) Village of Bismil in 1942. Mullah Ahmet was interested in knowing in childhood yet. He, however, showed a tendency to calligraphy and managed to become a master calligrapher on his own. As a matter of fact, his calligraphy became a legend to the languages and everybody who knew him started to call him a mullah Ahmet calligrapher. Molla Ahmet, after the training of the madrasah, have served in Batman, Bismil center and Bismil's around villages. Mullah Ahmet, who also worked as a teacher in religious affairs and raised dozens of students. Mullah Ahmet wrote many books in different sciences such as grammar, fiqh, tafsir, tecvit, debate, logic, belief and vad. Many of these works remained on dusty shelves of history. Molla Ahmet Hilmi Kogi died at the age of 54 on May 16, 1996 in Bismil leaving a rich heritage of science.

Key Words: Molla Ahmet, Calligrapher, His Life, His Works

Giriş

Güneydoğuda yetişmiş birçok âlim bulunmaktadır. Bunların hepsi de medrese geleneğinden gelmedir. Söz konusu âlimler hayatlarını ilim hizmetine adanmışlardır. Ancak bunların büyük kısmı eser yazma işine girişmemişlerdir. Bu husus iki şekilde açıklanabilmektedir. Birincisi medreselerdeki birebir öğretim modelinin uygulanmasından kaynaklanan aşırı ders yüküdür. İkincisi de bu âlimlerin aşırı tevazu gösterip öncekilerin eserleriyle yetinmeleridir. Ancak Molla Ahmet

Hilmi Koğî, bunlar gibi düşünmemiş ve hayatının tümünü eser yazma işine adanmıştır. Nitekim o, vefat ettiğinde ardında birçok farklı ilim şubesinden onlarca eser bırakmıştır. Bu eserlerin bir kısmı basılmışsa da bir kısmı da maddi imkânsızlıklar yüzünden basılmamıştır. Koğî'nin Basılan bu eserleri, bölge âlimleri tarafından büyük bir beğeniyle okunmuş ve okutulmuştur. Biz de bu tebliğimizde Molla Ahmet Hilmi Koğî hayatı ve eserleri hakkında bilgi verirken onun bu eserlerinin bazılarının sadece isimleriyle yetinip bazıları hakkında da bilgi vereceğiz.¹

Doğumu ve Ailesi

Molla Ahmet Hilmi Koğî, 1942 senesinde Bismil'in Koğuk (eski adıyla Koğî) Köyünde dünyaya gelmiştir. Annesinin adı Ayşe, babasının adı da Yusuf'tur. Babası, Molla Yusuf, Nakşibendi Tarikatına mensup olup dinî ilimlerle uğraşmayı seven birisiydi. Annesi de Molla Abdurrahman'ın kızıdır. Molla Abdurrahman, Molla Resul'un oğludur. Molla Resul, Çınar ilçesine bağlı Aktepe köyünde bulunan Şeyh Hasan Nurani'nin yanında medrese eğitimi tamamlamış ve ondan icazet almıştır. Bunun dışında Şeyh Hasan'ın oğulları olan meşhur Şeyh Abdurrahman Aktepe ve kardeşinin hocalığını da yapmıştır. Görüldüğü gibi Molla Ahmet Hilmi Koğî, hem annesi hem de babası tarafından ilim ehli olan bir aileden gelmektedir.²

İlim Tahsili

Molla Ahmet, daha çocukluk yıllarında ilme merak salmıştır. Nitekim ilk tahsilini kendi köyü olan Koğuk köyünde imamlik vazifesini yapan Molla Muhammed Şerif Bêkendi'den³ almıştır. Aslen Siirt'in Kurtalan ilçesinden olan hocası, ondaki ilim aşkını keşfettiğinden dolayı Bismil'in Koğuk köyünden Kurtalan'ın Bêkend köyüne taşınınca ailesinin itirazlarına rağmen öğrencisi Ahmed Hilmi'yi de beraberinde götürmüştür. Molla Ahmed, Molla Muhammed Şerif Bêkendi'nin yanında belli bir süre kaldıktan sonra Şeyh Muhammed Arabkendi, Molla Yasin'e Yüsrê⁴ ve Molla Abdurrahman'e Bellê gibi bölgenin önemli âlimlerinden dersler almıştır. Nitekim o, medrese eğitimi Şeyh Muhammed Arabkendi'nin⁵ yanında tamamlayıp icazetini ondan almıştır.⁶

Hat Çalışmaları

Molla Ahmet, ilim tahsiliyle birlikte hattatlığa da merak salmıştı. O, herhangi bir hattatın yanında hat eğitimi almadan kendi çabasıyla bu işi başarmıştı. Nitekim onun hattatlığı dillere destan olmuş ve onu tanıyan her kes artık ona Molla Ahmet hattat demeye başlamışlardı. Bununla birlikte o, eserleri başlığı altında isimlerini vereceğimiz bütün eserlerini kendi hattıyla kaleme almış ve bunların büyük kısmı bu hatla basılmıştır. Bunun dışında o, kendi telifleri dışında el yazma pek çok eseri de kendi hattıyla tahkik edip ilim dünyasına kazandırmıştır. Molla Ahmet, hiç bir zaman hattıyla övünmemiş ve çoğu kez hatlarının eksik yönlerini kendisi dile getirmiştir.

Yaptığı Görevler

Molla Ahmet, medrese eğitiminden sonra ilk önce kendi köyünde imamlik yapmıştır. Daha sonra Boyacı (eski adıyla Elepoçîya) köyünde dört yıl görev

¹Abdülkuddus Yalçın, 02.06. 2017 Tarihli görüşme.

²Abdulsamet Yalçın, 08.08. 2017 Tarihli görüşme.

³Kurtalan'a bağlı bir köydür.

⁴Toprak, Z. Fuat vd., Seyda Molla Yasin Toprak (Yüsrî) Hayatı ve İlmi Kişiliği, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar dergisi-www.e-sarkiyat.com-Nisan 2009, Sayı: 1, s.122-123

⁵Arabkend, Diyarbakır'ın Bismil ilçesine bağlı Bayındır Köyünün eski adıdır.

⁶Abdülkuddus Yalçın, 02.06. 2017 Tarihli görüşme.

yaptıktan sonra buradan Karamus köyüne taşınmış burada da birkaç ay kaldıktan sonra Bismil merkeze yerleşmiştir. Burada da bir müddet kaldıktan sonra Bismil'in Seki (eski adıyla Zeko) köyüne taşınan Molla Ahmet, burada on sene kalmıştır. Daha sonra dönemin Batman müftüsü ve aynı zamanda medreseden arkadaşı olan Celal Yıldız'ın tavsiyesi üzerine Batman merkez Haliliye camisine tayinini istemiş ve bu camide göreve başlamıştır. Burada belli bir süre kaldıktan sonra Batman merkezde bulunan Ebubekir camisinde görev yapmıştır. Ancak hayat şartları onu tekrar Bismil ilçesine dönmeyi zorlamış ve 1985 senesinde Bismil merkezde bulunan İhsaniye camisinde görev almıştır. Molla Ahmet burada 1992 senesine kadar görev yaptıktan sonra emekliliğe ayrılmıştır.⁷

Tedrisat Hayatı

Koçuk, Boyacı ve Karamus köylerinde talebe yetiştirme imkânı bulamayan Molla Ahmet, Seki, Batman ve Bismil'de ise bu hususta muvaffak olmuş ve söz konusu yerlerde birçok talebe yetiştirmiştir. Bununla birlikte o, ömrünün son demlerine kadar Arapça ve Kürtçe eserlerin telif işleriyle de meşgul olmuştur. Nitekim kendisi vefat ettiğinde *Tefsira Hilmi* ve *Meala Kur'ân'ê bî Zımanê Kurdî* isimli eserleri yarım kalmıştır. Bölgemizde birçok önemli ilim adamı olmasına rağmen bunlar ya takva ve tevazularından veya yoğun ders yükünden dolayı telif işlerine girişmemişlerdir. Ancak Molla Ahmet, Şeyh Ahmedê Hanî ve Molla Halil Si'irdî'nin açtıkları çığırdan giderek tedrisat işleriyle birlikte telif işlerini de büyük bir ustalıkla başarmıştır. Molla Ahmet, kendisi eserlerini yazar, sayfa düzenini yapar ve baskıya hazırlardı. Nitekim dönemin kıt imkânlarına rağmen o, onlarca eseri ardında bırakabilmiştir. Molla Ahmet, günümüz şartlarında olduğu gibi bilgisayar ve benzeri gereçlere sahip olsaydı ardında ciddi bir telif mirasını bırakacağı düşünülmektedir.

Vefatı

Hattat, Molla, müellif ve müderris olan Ahmet Hilmi Koğî, 54 yaşında iken 16 Mayıs 1996 senesinde Bismil ilçesinde vefat etmiştir.

Şahsiyeti

İtikatta Eş'arî ve amelde Şafi'î olan Molla Ahmet'in tasavvufta da Nakşibendî olduğu bilinmektedir. O, Namazlarına büyük bir önem verir ve nafile namazlarını hiçbir şekilde terk etmezdi. Bunun dışında o, namaz sonrasındaki tesbihatı da aksatmazdı. Bidat ehline karşı esaslı bir duruşa sahip olan Molla Ahmet, günlük virtlerini de ihmal etmezdi. Dışarı çıktığında sağa sola bakmaz başı önünde yürürdü. Bu bakımdan çoğu zaman yanlarından geçtiği birçok eş dostu fark etmediğinden onlara selam vermeden geçerdi. Bu da onların serzenişlerine duçar kalmasına sebep olmaktaydı. Molla Ahmet, dürüstlüğüyle bilinen bir kişiliğe sahipti. Nitekim o, kendi aleyhinde dahi olsa doğru söylemekten kaçınmazdı. İnandığı gibi yaşayan Molla Ahmet etrafındakilere bir askerlik macerasını şöyle aktarmaktadır: Bir gün ben nöbette iken bir rütbeli, bütün askerleri toplayıp Bediüzzaman Sait Nursî'yi tanıyıp tanımadıklarını sormuş. Onlar tanımadıklarını ancak benim tanıyabileceğimi söylemişler. Söz konusu rütbeli beni yanına çağırıp benden de aynı şeyi sorunca evet tanıyorum dedim. Bunun üzerine o rütbeli, Bediüzzaman Sait Nursî'yi nasıl biliyorsun deyip benden “iyi bir İslam âlimidir” cevabını alınca silahını belinden çıkarıp “aslında suç olmasaydı şuracıkta seni öldürürdüm” şeklinde bir karşılık verdi.⁸

⁷ Mehdi Yalçın, 25. 07. 2017 Tarihli görüşme.

⁸ Abdulsamet Yalçın, 02.08. 2017 Tarihli görüşme.

Molla Ahmet, fakir olmasına rağmen vakur bir şahsiyete sahipti. Hiç kimseden bir şey istemediği için bazıları onun varlıklı olduğunu zannediyorlardı. Mütevazı ve vakur duruşuyla birlikte kılık kıyafetine dikkat etmekteydi. Nitekim o, ilim ehlinin cahillerden ayırt edilmeleri için kıyafetlerine dikkat etmeleri gerektiğini söylerdi.

Molla Ahmet, zamanının kıymetini bilir ve boş durmayı sevmezdi. O, misafirlğe gitse dahi içinde kalem, mürekkep ve diğer yazı malzemelerinin bulunduğu çantasını mutlaka yanında götürürdü. İslami ilimlerin yanında fen bilimlerine de eğilimi olan Koğî, farklı ilim dallarından aşağıda isimlerini verdiğimiz pek çok eseri bir araya getirmişti. Dolayısıyla o, zengin bir kütüphaneye sahipti. Molla Ahmet, Kürt edebiyatı başta olmak üzere edebiyata büyük bir önem verirdi. Nitekim o, Molla Ahmed Cezerî, Feqiyê Teyran, Şeyh Ahmedê Hanî, Molla Halil Si'irdî ve Şeyh Abdürrahman Aktepî'nin şiirlerini okur açıklar ve bunların bazıları için şerhler yazardı. Kendisi de şair ruhlu olmasına rağmen tedrisat ve telif işlerinden ötürü şiire vakit ayıramamıştır.

Bir gün Molla Ahmet'in bulunduğu köyün ağasına Ahmet isminde bir gözü kör olan bir Molla misafir oluyor, ağanın misafiri Molla olduğu için ağa köyün imamı olan Molla Ahmet Koğî'yi de evine davet ediyor. Gözünden özürlü olan misafir Molla, Kur'an ayetlerinin zahirine göre yorumlanmasının gerektiğini ve bunların hiçbir şekilde tefsir ve tevil edilemeyeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Koğî, o zaman İsrâ Suresinin وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا "Bu dünyada kör olan âhirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır"⁹ ayetinin zahirine göre yorumlanması lazım deyince misafir olan Molla bunun tevil edilmesi gerektiğini söylemiştir. Koğî de ona hitaben "İşinize gelen ayeti tevil edersiniz gerisi için de tevili haramdır dersiniz bu mudur samimiyet" deyip oradan ayrılmıştır.

Eserleri

Hayatını ilim hizmetine vakfeden Molla Ahmet, elli dört senelik gibi çok kısa bir ömre birçok eser sığdırmıştır. Söz konusu eserlerinden anlaşıyor ki o, daha genç yaşında ciddi bir bilgi ve birikime sahip olup önceki âlimlerin eserlerini bu bilgi ve birikimle incelemiş ve onlardan istifade edebilmiştir. Dolayısıyla aşağıda isimlerini vereceğimiz eserleri kaleme alabilmiştir.

Telif Ettiği Eserler

1- Şerha Mem-u Zîn: Kürt edebiyatının önemli simalarından olan Şeyh Ahmedê Hanî(ö.1119/1707)ye ait olan Mem-u Zîn, Kürtçe olup içinde birçok Arapça ve Farsça kelime bulunmaktadır.¹⁰ Bunun dışında bu eser, Mem ve Zîn arasındaki ilahî aşkı konu aldığı için ancak ilimde kök salmış kişilerin anlayabileceği derin anlamları da barındırmaktadır. Dolayısıyla Molla Ahmet, bu eseri herkesin anlayabileceği şekilde açıklama gereği duymuştur. O, bu şerhi geniş bir mukaddime yazmış ve bu mukaddimesinde aşkla ilgili detaylı bilgiler vermiştir. Nitekim o, aşkı önce tasnif, sonra tarif, daha sonra tertip etmiştir.¹¹ Arapça olan bu şerh 7 Şubat 1972 senesinde 205 sayfa olacak şekilde tamamlanmış fakat hala basılmamıştır.

2- Hevâşi Şerhi'l-Muğnî: Bu eser, Arapça olup onlarca kez basılmıştır. Arap nahvine dair olan Şerhi'l-Muğnî, bölgemizdeki medreselerin tümünde okutulmaktadır. Nitekim bu eseri okumayan öğrenci hocası tarafından yadırganmaktadır. Ancak bu

⁹İsrâ, 17/72.

¹⁰ Bu eser ve yazarıyla ilgili detaylı bilgi için bkz. el-Botî, Muhammed Said Ramazan, **Mem-u Zîn**, Daru'l-İlmî'l-Melâyin, Beyrut, t.y. S. 3-6.

¹¹Koğî, Molla Ahmet, **Şerha Mem-u Zîn**, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 1-6.

eser için herhangi bir çalışma yapılmamıştı. Dolayısıyla Molla Ahmet, bu eseri yer yer açıklamış ve bazı yerlerini tashih etmiştir. Bu eser, 1970 senesinde basılmıştır.

3- Hevâşi Şuzûru’z-Zeheb: İbn Hişam’(ö.761/1360)a ait olan Şuzûru’z-Zeheb adlı eser, Arap nahvine dair olup kimi müderrisler tarafından Katru’n-Nedâ yerine okutulmaktaydı. Molla Ahmet, Şerhu’l-Katr ve metni yerine Şuzûru’z-Zeheb ve şerhini okutmayı tercih ediyordu. Nitekim önce metni okutup daha sonra şerhini okutuyordu. Bu okumalar esnasında metnini açıklayıcı notlar yazmıştır. Bu notlar müsvedde olup henüz basılmamıştır.

4- Risâle fi’l-İsti‘are ma‘a’l-Hevâşi: Molla Ahmet kendi medresesinde okutmak için beyan ilmine dair bu eseri kaleme almış ve haşiyelerle onu daha da açıklamıştır. Bu eser de müsvedde halinde olup henüz basılmamıştır.

5- Rehberê Avam: Molla Halil Si‘irdî’(ö.1259/1843)ye ait olan Nehcu’l-Enâm¹² adlı eserin şerhi olan bu eser, Kürtçe olup onlarca kez basılmıştır.¹³ Bölge insanının sağlam bir itikada sahip olup bozuk ideolojilerden korunması için ciddi gayretler sarf eden Molla Ahmet, itikat, ahlak ve tasavvufa dair olan Nehcu’l-Enâm’ı tahkik ve şerh ederek onun daha da anlaşılır bir hal almasını sağlamıştır. Nitekim bu eser, 17 Ağustos 1982 senesinde tamamlanıp basıldıktan sonra bölgedeki medreselerde hızlı bir şekilde yayılmıştır.

6- Rehberê Sâni Şerha ‘Akîdâ İmânê: Kürt edebiyatının öncülerinden olan Şeyh Ahmed-i Hanî’ye ait olan ‘Akîdâ İmânê isimli eser, ehl-i sünnet akidesine yöneliktir. Bu çalışma veciz bir manzume olduğu için pek anlaşılmıyordu. Dolayısıyla Molla Ahmet, bu eseri şerh etme gereği duydu. Bu şerhin bir diğer adı da Rehberê Havas’tır. Nitekim isimlerinden de anlaşılacağı üzere Rehberê ‘Avam, avam tabakasına yöneliktir. Ancak ‘Akîdâ İmânê’nin içindeki kelimeler sadece havasın anlayacağı mevzulardan olduğu için Molla Ahmet, bu ismi de eserine vermiştir. Bu eser, 16 Şubat 1984 senesinde tamamlanıp basılmıştır.

7- Gulzara Hemukan Şerha Nubahara Bıçukan: Bu eser, Şeyh Ahmed-i Hânî’nin çocuklar için telif ettiği Nubahar’ı açıklayıp şerh eden bir çalışmadır. Şeyh Ahmed-i Hanî, her ne kadar bu eseri Kürtçe yazmışsa da eserdeki garip kelimeler ve anlaşılması zor ifadeler onu şerh edecek bir çalışmayı gerektirmiştir. Dolayısıyla Ahmet Hilmi, buna güzel bir şerh hazırlamıştır. Koğî, bu çalışmasının mukaddimesinde Arapça, Farsça ve Kürtçe şiirlerden şahitler getirerek Aruz ilmine dair detaylı bir malumat vermektedir. Koğî, bu çalışmasını 24 Ağustos 1990 senesinde bitirmiştir. Aynı zamanda Kürtçe-Arapça bir sözlük olan Nubahar, Koğî’nin bu şerhiyle birlikte birçok kez basılmıştır.

8- ‘Amelê şew-u Rojê: Bu eser, cep boyu olup Müslüman bireyler için namaz içinde, namazdan sonra, abdest, ezan, Kur’an hatmi ve nafîle namazlardan sonra okunması gereken duaları barındırmaktadır. Molla Ahmet, bu duaların çoğunu Nevevî’(ö. 676/1277)nin el-Ezkar isimli eserinden almıştır. Eserdeki duaların dili Arapça olup bunların zaman, mekân ve sayılarıyla ilgili bilgiler ise Kürtçedir. Bu küçük risale, Koğî’nin vefatından sonra basılmıştır.

9- Hediyeu’l-Habîb: Şafi‘î medreselerinde ilk sırada okutulan ve hemen hemen bütün fıkıh konularını barındıran Gayetu’t-Takrîb adlı eserin şerhi olan bu çalışma,¹⁴ bölgemizde imamlık vazifesi yapan hocaların başucu kitabıdır. Koğî, bu

¹² İsmail Paşa el-Bağdâdî, Hediyeu’l-Ârifîn, Esmâu’l-Muellifîn ve Âsâru’l-Musannifîn, Darulhyâu’t-Turâsî’l-‘Arabî, Beyrut, I, 357.

¹³ Molla Halil Si‘irdî’yle ilgili detaylı bilgi için bkz. Ömer Pakiş, **DİA**, “Molla Halil es-Siirdî”, TDV, İstanbul 2005, c. 31, s. 250; Ömer Atalay, **Sürt Tarihi**, Çeltut Matbaası, İstanbul 1946, s.112.

¹⁴ el-Kâdî Ebü’s-Şüca’ Ahmed b. el-Hüseyn b. Ahmed el-İsfehani tarafından mübtediler için Şafiî fikhına dair yazılmış muhtasar bir kitaptır.

esrinde Gayetu't-Takrîb'deki meseleleri açmakta ve daha detaylı fıkıh kitaplarından bu meseleleri temellendirmektedir. Koğî'nin bu eserinin çoğu kez basılmasının nedenlerinden biri Kürtçenin Diyarbakır şivesiyle bölgedeki fikhî problemleri ele alması ve fikhin bütün meselelerini barındırmasıdır. Koğî'nin üç yılını alan bu eser, 30 Haziran 1994 senesinde basılmıştır.

10- 'Akîda İmânê: İsminden de anlaşıldığı gibi akide ile ilgili olan bu eser birkaç sayfadan ibaret olup basılmamıştır.

11- el-Mesâilu'l-Curcâniyye: Şeyh Abdulkahir Curcânî'(ö.471/1078)ye ait olan 'Avamil, Arap nahvine dair faydalı bir çalışma olup sayısız öğrenciler ondan faydalanmışlardır. 'Avamil için kimi kısa kimi de tafsilatlı birçok şerh ve haşiye yazılmıştır. Koğî'nin bu çalışması, diğer bütün şerh ve haşiyeleri gölgede bırakacak mahiyettedir. Bu şerhte ihtiyaç ölçüsünde açıklama yapılmıştır. Nitekim Koğî, talebenin anlamada zorlanacağını düşündüğü yerleri detaylı bir şekilde açıklarken diğer yerlerde fazla tafsilata gidilmemiştir. Bu eser, Arapça olarak basılmıştır.¹⁵

12- Zêrîn Hurûf Şerha Zurûf: Zurûf, Molla Yunus el-Erkûtnî (ö. ?)'nin çocuklar için Kürtçe olarak telif ettiği gayet faydalı bir nahiv kitabıdır. Ancak bu eserde kullanılan Kürtçenin Diyarbakır ve civar illerden olan talebelere ağır gelmesi, eserdeki bazı bilgilere ait örneklerin az olması ve kimi Arapça kalıpların Kürtçeleştirilerek ifade edilmesi, bu eserin bölge insanlarıncı anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla Koğî, böyle bir şerhe ihtiyaç duymuş ve bu esere 21 Şubat 1992 senesinde Zêrîn Hurûf adlı bir şerh hazırlamıştır. Bu şerh Kürtçe olarak basılmıştır.¹⁶

13-et-Tertîbu'l-Mûnis Şerha Terkiba Mela Yunus: Terkîb de tıpkı Zurûf gibi Molla Yunus el-Erkûtnî'(ö. ?)ye aittir. 'Avamil'in şerhi olan Terkîb, Kürt çocuklar için telif edilen gayet faydalı bir nahiv kitabıdır. Ancak bu eserdeki ifadeler de gayet muğlak olduğundan şerh edilmeye ihtiyaç duymuştur. Koğî'den önce bununla ilgili herhangi bir çalışma yapılmaması onun dikkatinden kaçmamış ve Koğî, et-Tertîbu'l-Mûnis isminde bir eser kaleme almıştır. O, bu eseri hakkında “Bu eser nefis bir haşiye olup حَاشِيَةٌ نَفِيسَةٌ، تُحَقِّقُ الْمَسَائِلَ، وَتُبَيِّرُ الْمَذَاهِبَ وَتُحَلِّ مُشْكِلَاتِ الْكِتَابِ” Terkîb'in meselelerini tahkik etmekte,(yani ondaki her bir mesele için örnekler getirmekte) onda adı geçen dil ekollerini açıklamakta ve onun müşküllerini çözmektedir” şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Bu eser de Kürtçe olup basılmıştır.¹⁷

14-el-'Avâmilu'l-Hilmiyye: Koğî bu eserini lakabı olan Hilmi'ye nispet ederek el 'Avâmilu'l-Hilmiyye adını vermiştir. O, bu eserinde nahiv ilminde ref', nasb, cer veya cezm açısından amel/etki etme işlevine sahip olan amillere yeni bir sıralama kazandırmıştır. Bu eser, amillerin sayısı, baplar ve türlerin sayısı ve amillerin sıralanışı açısından Curcânî'nin 'Avamil'inden ayrılmaktadır. Ayrıca o, bu esrinde sadece etkenlerden değil edilgenlerden de bahsedip ayet ve hadislerden bol örnekler getirerek de bu çalışmasını söz konusu eserden ayırtırmaya çalışmıştır. Bu eser de Arapça olarak basılmıştır.¹⁸

15-ez-Zurûf ve'l-Cumel: Bu risale, Koğî'nin Arapça olarak kaleme aldığı bir çalışma olup Molla Yunus el-Erkûtnî'nin Kürtçe Zurûf'undan farklı olarak cümlelerin i'rab boyutunu detaylı bir şekilde ele alıp ayet ve hadislerden getirdiği

¹⁵Koğî, Molla Ahmet, **el-Mesâilu'l-Curcâniyye**, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 1-26.

¹⁶Koğî, Molla Ahmet, **Zêrîn Hurûf Şerha Zurûf**, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 27-34.

¹⁷Koğî, Molla Ahmet, **et-Tertîbu'l-Mûnis Şerha Terkiba Mela Yunus**, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 34-82.

¹⁸Koğî, Molla Ahmet, **el-'Avâmilu'l-Hilmiyye**, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 92-127.

örneklerle meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu eser de Arapça olarak 24 Nisan 1994 senesinde tamamlanmış ve basılmıştır.¹⁹

16- Risâle fi'l-Mantık: Mantık ilmine dair olan bu risale Arapça olup daha basılmamıştır.²⁰

17- er-Risâletu'l-Hilmiyye fi'l-Kevâ'id'i'l-Vad'iyye: Lafızların mana için kullanılmasını ele alan kırk sayfalık bu Arapça risale de haşiyeleriyle birlikte Koğî'nin kendi çalışması olup 25 Mart 1989 senesinde tamamlanmış ve daha basılmamıştır.²¹

18- Risâletu'l-Munâzere: Münazere ilmine dair olan bu eser, Koğî'nin kendi çalışması olup 27 Ağustos 1997 senesinde yazılmıştır. Ancak bu risalesi de onun basılmamış Arapça eserleri listesinde yerini almıştır.²²

19- ed-Durretu's-Seniyye 'ale'l-Habiyye: Molla Halil Si'irdî (ö.1259/1843)'ye ait olan el-Habiyye isimli eser, münazara ilmiyle alakalı olup gayet önemli bir çalışmadır. Molla Ahmet, bu eseri Arap diliyle şerh ederek ilim talebelerine kazandırmaya çalışmıştır. Onun bu çalışması, 2 Nisan 1993 senesine denk gelmektedir. Ancak ne hazindir ki o da Koğî'nin birçok eseri gibi maddi imkânsızlıktan dolayı basılamamıştır.²³

20- Şerha Mevlida Bateî: Molla Hüseyne Bateî (ö.995/1491)'nin mevlidi, ilk Kürtçe mevlit olup kendisinden sonra telif edilen Kürtçe ve Zazaca mevlitler için ilham kaynağı olmuştur. Nitekim ondan sonra yazılan mevlitler onu taklit etmekten öteye geçememişler. Bu bakımdan Molla Hüseyne Bateî'nin mevlidi, mevlitlerin şahı olarak bilinmektedir. Koğî, bu eserin değerinin farkına varmış ve onun için Şerha Mevlida Bateî isminde Kürtçe bir çalışmayı kaleme almıştır. Ancak onun bu çalışması müsvedde halinde olup daha basılmamıştır.²⁴

21- Tefsira Hilmi: Bu isim Koğî'nin vefatından sonra çocukları tarafından verilmiştir. Nitekim kendisi muteber tefsir kaynaklarından veciz bir Kürtçe tefsir derlemeyi ve Kürtçe bir Kur'an mealini oluşturmayı hedeflemişti. Ancak o, Fatiha, Bakara ve Al-i İmran'dan ilk dokuz ayetin tefsirini yazdıktan sonra Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Bu çalışması çocukları tarafından tashih edilerek basılmıştır.

22- Haşıya Sirru'l-Mahşer'ê: Sirru'l-Mahşer, Hakkari'li Faki Reşid'in telifi olup insanların mahşer günündeki durumlarını ve değişik insan tiplerinin mahşerdeki akıbetlerini ele almaktadır. Kürtçe olan bu eseri Koğî'den önce kimse edisyon kritiğini yapıp basmamıştı. O, bu küçük risalenin kaybolmaması için 26 Mart 1984 senesinde onu tashih edip haşiyelerle daha da geliştirmiştir. Koğî, bu risaleyi Rehberê 'Avam'ın sonuna bitirmiştir. Bu esrin son baskısı 2017 senesinde Sayda yayınları tarafından yapılmıştır.

Tahkik ve Tahlil Ettiği Eserler

1-Resâilu'l-Hams (Nahiv Cümlesi)

2-Mem-u Zîn (Basılmamış)

3- Divana Cami' (Basılmıştır)

¹⁹Koğî, Molla Ahmet, *ez-Zurûfve'l-Cumel*, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 92-127.

²⁰Koğî, Molla Ahmet, *Risâle fi'l-Mantık*, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 1-22.

²¹Koğî, Molla Ahmet, *er-Risâletu'l-Hilmiyye fi'l-Kevâ'id'i'l-Vad'iyye*, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 1-31.

²²Koğî, Molla Ahmet, *Risâletu'l-Munâzere*, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 1-44.

²³Koğî, Molla Ahmet, *ed-Durretu's-Seniyye 'ale'l-Habiyye*, Ahmet Tekin Kitaplığı, s. 1-47.

²⁴Hasan Karacan, Nurettin Aykut, *Mele H-Seynê Bateî'nin Mewlid-i Nebî Adlı Eseri İle Mele Süleyman Kurşunun Mewlida Pêxember Adlı Eserinin Karşılaştırılması*, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi, Yıl:1, Cilt 1, Sayı 2, Kasım 2015, ss. 123-141.

- 4-el-Kâfiyetu'l-Kubrâ ve İsâğoci (Basılmıştır)
- 5-Sa'dullahes-Sağir (Basılmıştır)
- 6-Cami'ü'l-Fevâid Hâşiyetu Halli'l-Me'akid (Basılmıştır)
- 7-Ravdatu'n-Na'im (Basılmıştır)
- 8-el-Kelimatü'l-Kudsiyyeli's-Sadâti'n-Nakşibendiyye (Basılmıştır)
- 9-Risâletü'l-Ved' (Basılmamış)
- 10-Fethu'l-Celîl (Basılmıştır)
- 11- Nakşibendi Sadatlarının Silsilesi (Levha olarak basılmıştır)
- 12-Metnu's-Sarf (Basılmamış)
- 13- en-Nuhbetu'l-Leâlî Şerhu Bed'i'l-Emâlî (Basılmıştır)
- 14-el-Mutenebbiu'l-Kadiyânî (Basılmıştır)
- 15- Elfiyeti İbn Malik (Basılmamış)
- 16- Katru'n-Nedâ ve Bellu's-Sedâ (Basılmamış)
- 17- Kavâ'idü'l-İ'rab (Basılmamış)
- 18- Metnu'l-Habiyye (Basılmamış)

Sonuç

Molla Ahmet Hilmi Koğî'nin telif yelpazesine bakıldığında onun ne kadar üretken ve güçlü bir kaleme sahip olduğu anlaşılabacaktır. Hattatlığıyla dillere destan olan Koğî, var gücüyle kendini ilme adamıştır. Bu bakımdan o, bir yandan ailesiyle, bir yandan görevi ve öğrencileriyle bir yandan da eser yazmakla meşgul olmuştur. Nitekim kaybolmaya yüz tutmuş birçok eser onun sayesinde bu gün elimizde bulunmaktadır. Bunun dışında Koğî, çok yönlü bir âlimdir. Zira o, fıkıh, tefsir, münazara, mantık, gramer, edep, tasavvuf ve diğer birçok konuda eserler kaleme almıştır. Koğî, bu eserleri bizzat kendisi yazmış, tashih etmiş, sayfa düzenini kendi olanaklarıyla yapmış ve imkânları dâhilinde bazılarını basmıştır.

Bu çalışmada Molla Ahmet'in hayatı incelenmiştir. Eserleri tespit edilmiş ve bölgede ne kadar etkin bir şahsiyet olduğu belirlenmiştir. O, birçok talebenin yetişmesini sağlamıştır. Bu çalışmada bir taraftan Molla Ahmet'in hayatı, eserleri ve ilmî kişiliği araştırılırken diğer taraftan hayatta olup onu gören ve onun rihle-i tedrisatında bulunmuş oğulları Molla Abdulkuddus, Molla Abdussamet ve Molla Mehdi ile görüşmeler yapılmıştır. Böylece onun hakkında gelecek nesillere ilk ağızdan sağlıklı bilgiler aktarılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

el-Botî, Muhammed Said Ramazan, **Mem-u Zîn**, Daru'l-İlmî'l-Melâyin, Beyrut, t.y.

İsmail Paşa el-Bağdâdî, **Hediyyetu'l-Ârifîn**, **Esmâu'l-Muellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn**, Daru İhyâu't-Turâsi'l-'Arabî, t.y. Beyrut.

Ömer Pakiş, *DİA*, "Molla Halil es-Siirdî", **TDV**, İstanbul 2005, c. 31, s. 250;

Ömer Atalay, **Siirt Tarihi**, Çeltut Matbaası, İstanbul 1946.

Koğî, Molla Ahmet, **Şerha Mem-u Zîn**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **el-Mesâilu'l-Curcâniyye**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **ZêrinHurûf Şerha Zurûf**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **et-Tertîbu'l-Mûnis Şerha TerkibaMela yunus**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **el-'Avâmilu'l-Hilmiyye**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **ez-Zurûfve'l-Cumel**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **Risâle fi'l-Mantık**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **er-Risâletu'l-Hilmiyyefi'l-Kevâ'id'i'l-Vad'iiye**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **Risâletu'l-Munâzere**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

-----, **ed-Durretu's-Seniyye 'ale'l-Habiyye**, Ahmet Tekin Kitaplığı.

Toprak, Z. Fuat vd., Seyda Molla Yasin Toprak (Yüsri) Hayatı ve İlmi Kişiliği, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar dergisi-www.e-sarkiyat.com- Nisan 2009, Sayı: 1, s.122-123

GÖRÜŞMELER

Oğulları: Molla Abdülkuddus, Molla Abdussamet ve Molla Mehdi Yalçın ile yapılan görüşme.